

DR. ABDULKADİR KARAARSLAN

**ANAYASA MAHKEMESİ'NE
BİREYSEL BAŞVURU USULÜ VE
UYGULAMA SORUNLARI
(İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'ne
Başvuru Usulü ile Karşılaştırmalı Olarak)**

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	V
ÖNSÖZ	VII
İÇİNDEKİLER.....	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XXI
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM BİREYSEL BAŞVURU KAVRAMI USULÜ VE İNCELEMESİ

I. BİREYSEL BAŞVURU KAVRAMI	13
A. BİREYSEL BAŞVURUNUN TANIMI ve AMACI.....	13
1. Bireysel Başvurunun Terminolojik Kökeni ve Kavram Sorunu.....	17
2. Bireysel Başvuru Tanımı	19
3. Bireysel Başvurunun Amacı ve İşlevi	25
B. BİREYSEL BAŞVURUNUN ÖZELLİKLERİ	29
1. Temel Hak ve Hürriyetlerin İhlal Edilmesi Durumuna Karşı Koruma Getirmesi	30
2. Ulusal Düzeyde Kamu Gücü İhlallerine Karşı Koruma Getirmesi.....	33

3. İkincil Bir Koruma Mekanizması Olması	34
4. AİHM Uygulamasında Etkili Bir İç Hukuk Yolu Olarak Kabul Edilmesi.....	38
C. SUI GENERIS BİR DAVA OLARAK BİREYSEL BAŞVURU..41	
1. Dava Kavramı ve Kurucu Unsurları.....	41
a. Davanın Objektif Kurucu Unsurları.....	43
b. Davanın Sübjektif Kurucu Unsurları.....	47
2. Bireysel Başvurunun Dava Kavramı ve Unsurları Çerçevesinde Değerlendirilmesi.....	50
a. Bireysel Başvuruda Uyuşmazlık Kavramı.....	52
i. Genel Olarak Uyuşmazlığın Bireysel Başvuruda Varlığı	53
ii. AİMH Kararlarında Bireysel Başvuruda Uyuşmazlığın Varlığı.....	54
b. Bireysel Başvuruda Taraf Kavramı	60
i. Davanın Sübjektif Tarafı Olarak Başvurucu.....	60
ii. Davanın Objektif Tarafı Olarak Adalet Bakanlığı.....	63
c. Bireysel Başvurunun Objektif-Sübjektif Dava Ayrımındaki Konumu	70
i. Sübjektif ve Objektif Dava kavramları	71
aa. Sübjektif Dava.....	71
bb. Objektif Dava.....	72
ii. Bireysel Başvuru Ne tür Bir Davadır?.....	74
d. Somut Norm Denetimi ve Bireysel Başvuru Yoluyla Anayasallık İncelemesi Sorunu	76
D. TÜRK HUKUK SİSTEMİNDE BİREYSEL BAŞVURUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ VE YASAL TEMELLERİ.....	87
1. Bireysel Başvurunun Tarihsel Gelişimi.....	87
2. Bireysel Başvurunun Normatif Temelleri	95
a. Bireysel Başvuru Usulüne İlişkin Anayasal Düzenlemeler	96

- b. Bireysel Başvuru Usulüne İlişkin 6216 Kanun'da
Yer Alan Düzenlemeler 97
- c. Bireysel Başvuru Usulüne İlişkin AYM İçtüzüğünde
Yer Alan Düzenlemeler 99

II. BİREYSEL BAŞVURUDA İZLENECEK USUL VE UYGULAMA SORUNLARI100

A. BİREYSEL BAŞVURU YAPILACAK YERLER..... 100

1. Anayasa Mahkemesi'ne Doğrudan veya Diğer
Mahkemeler Aracılığıyla Yapılan Başvurular..... 104
2. Yurt Dışı Temsilcilikleri Aracılığıyla Yapılan Başvurular ... 107
3. Faks – E-Posta-Posta-Kargo- Güvenli Elektronik İmza
vb. Yöntemleri ile Yapılan Başvurular 108
4. Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Tutuklu ve
Hükümlülerce Yapılan Başvurular 109

B. BİREYSEL BAŞVURU FORMU BULUNMASI ZORUNLU UNSURLAR VE İDARİ RET KARARLARI.....111

1. Yazılı Olarak Başvuruda Bulunulması..... 112
2. Bireysel Başvuru Formunda Bulunması Gerekli
Zorunlu Unsurlar 113
 - a. Kişisel Bilgiler 114
 - b. Açıklamalar 115
 - i. Başvuruya Konu Olaylar ve Başvuru Yollarının
Tüketilmesine İlişkin Aşamaların Tarih Sıralamasına
Göre Açıklaması 116
 - ii. Başvuru Kapsamındaki Haklardan Hangisinin Hangi
Nedenlerle İhlal Edildiği ve Buna İlişkin Gerekçeler ve
Delillere Ait Özlü Açıklamalar..... 116
 - iii. Başvuru Yollarının Tüketildiğine Dair Bilgiler 119
 - c. Sonuç Talepler 120
 - d. Tarih ve İmza..... 121
 - e. Başvuru Formuna Eklenecek Belgeler..... 123
3. Başvuru Formundaki Eksiklikler ve Bu Nedenle
Hükmedilen İdari Ret Kararları 126

a.	Başvuru Formundaki Eksiklikler ve Tamamlanması İçin Süre Verilmesi.....	127
b.	İdari Ret Kararı Vermeye Yetkili Mercii	130
C.	BAŞVURU HARCII VE ADLİ YARDIM.....	133
1.	Bireysel Başvuru Harcı	133
a.	Bireysel Başvuru Harcının Hukuki Dayanağı.....	135
b.	Bireysel Başvuru Harcının Ödenmesi Gereken Haller ile Ödeme Yeri ve Zamanı.....	137
c.	Bireysel Başvuru Harcının Eksik Ödenmesi ve Harca İlişkin Sorumluluk.....	138
d.	Mahkemeye Erişim Hakkı Çerçevesinde Bireysel Başvuru Harcı	141
2.	Bireysel Başvuruda Adli Yardım.....	150
a.	Bireysel Başvuruda Adli Yardım Kavramı ve Normatif Dayanakları	153
b.	Adli Yardım İsteminde Bulunabilecek Kişiler ve Adli Yardım Koşulları	157
i.	Adli Yardım Talebinde Bulunabilecek Kişiler	157
ii.	Adli Yardımdan Yararlanma Koşulları.....	159
aa.	Yoksulluk Koşulu.....	160
bb.	Başvurunun Açıkça Dayanaktan Yoksun Olmaması	165
c.	Adli Yardım Talebinde Bulunma Usulü ve Talebin İncelenmesi	168
d.	Adli Yardım Kararları ve Sona Ermesi.....	171
D.	YARGILAMA ESNASINDA TEMSİL	174
E.	BİREYSEL BAŞVURULARI İNCELEME MAKAMI VE İNCELEME KAPSAMI	177
1.	Ön İnceleme Aşaması.....	178
2.	Kabul Edilebilirlik İncelemesi Aşaması.....	180
a.	Komisyonların Oluşumu.....	180
b.	Komisyonlar Raportörlüğü.....	181

c. Komisyonların Görevleri/Çalışma Usulleri ve Kabul Edilebilirlik İncelemesi.....	183
3. Esası İncelemesi Aşaması	187
a. Esas Hakkında İnceleme Mercileri	187
i. Bölümlerin Oluşumu.....	187
ii. Bölümler Raportörlüğü.....	189
iii. Bölümlerin Görevleri /Çalışma Usulleri ve Esas İncelemesi.....	190
iv. Genel Kurul Tarafından Yapılan Esas İncelemesi....	193
b. Esas Hakkında İncelemenin Kapsamı ve Uygulanacak Usul Kuralları	196
i. Bireysel Başvuruda Mahkeme'nin İncelemesinin Kapsamı	196
ii. Bireysel Başvuru İncelemesinde Uyulması Gerekli Usul Kuralları.....	202
aa. Başvuruların Dosya Üzerinden İncelenmesi	203
bb. Bilgi-Belge İsteme Usulü.....	205
cc. Delillerin Toplanması Sürecinde Tanık-Bilirkişi ve Uzman Yardımı	207
aaa. Tanıklık	207
bbb. Keşif.....	208
ccc. Bilirkişi ve Uzman Görüşüne Başvurma...	210
dd. Dosya ve Kararın Adalet Bakanlığına Gönderilmesi	215

İKİNCİ BÖLÜM

BİREYSEL BAŞVURUDA ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YARGI YETKİSİNİN KAPSAMI

I. GENEL OLARAK BİREYSEL BAŞVURUDA KABUL EDİLEBİLİRLİK KRİTERLERİ.....	217
II. ANAYASA MAHKEMESİ'NİN YARGI YETKİSİNE İLİŞKİN KABUL EDİLEBİLİRLİK KRİTERLERİ	221

A. KİŞİ BAKIMINDAN YETKİ KURALI	221
1. Bireysel Başvuru Hakkını Kullanma Ehliyeti.....	224
a. Taraf Ehliyeti.....	224
b. Dava Ehliyeti	226
2. Gerçek Kişi Kavramı	228
a. Ceninin Durumu.....	229
b. Çocuklara İlişkin Durum.....	234
c. Kısıtlılar	239
d. Ölülere İlişkin Durum.....	242
3. Yabancıların Bireysel Başvuru Hakkı.....	243
4. Tüzel Kişiler	249
a. Özel Hukuk Tüzel Kişileri	250
i. Dernekler.....	252
ii. Vakıflar.....	254
iii. Siyasi Partiler.....	255
iv. Ticaret Şirketleri.....	257
v. Sendikalar.....	259
vi. Genel Değerlendirme	260
b. Kamu Tüzel Kişileri.....	263
i. Mahalli İdareler.....	268
aa. Köy Tüzel Kişiliği.....	268
bb. Belediyeler	269
ii. Üniversiteler.....	270
iii. Meslek Kuruluşları.....	272
iv. Genel Değerlendirme	274
5. Kişi Toplulukları (Tüzel Kişiliği Bulunmayan).....	279
6. Mağdurluk Statüsü.....	281
a. Mağdur Kavramı.....	283
i. İhlalin Kişisel Olması.....	285
ii. İhlalin Güncel olması	287
b. Soyut Dava Açma Hakkı (Actio Popularis)	289
c. Mağdur Türleri.....	294
i. Doğrudan Mağdurluk.....	294

ii. Dolaylı Mağdurluk	301
iii. Potansiyel Mağdurluk.....	304
d. Mağduriyetin Önemli Ölçüde Olmaması Koşulu (Anayasal Önem Ölçütü)	310
e. Mağdurun Ölümü veya Kaybolması	318
i. İhlalin Doğrudan Olması	319
ii. Ölümün Gerçekleşmesi ile Mağdur Olunması.....	321
iii. Kişinin Mağdur Olduktan Sonra Bireysel Başvuruda Bulunmadan Ölümü	324
iv. Kişinin Ölümünden Sonra Mağdur Edilmesi.....	328
v. Mağdurun Anayasa Mahkemesi'ne Sunmuş Olduğu Şikâyetin İncelenmesi Esnasında Ölümü.....	330
vi. Genel Değerlendirme	333
f. Mağdur Statüsünün Kaybedilmesi.....	335
i. Yaşam Hakkı ve İşkence, Kötü ve Alçaltıcı Muamelede Bulunmama Hakkına İlişkin Değerlendirme.....	339
ii. Adil Yargılanma Hakkına İlişkin Değerlendirme ...	343
iii. Tutukluluk ve Gözaltı Kararlarına İlişkin Değerlendirme	346
iv. Özel Hayat ve Aile Hayatının Korunması Hakkına İlişkin Değerlendirme	348
v. Hak İhlalinin Ortadan Kalkması Nedeniyle Düşme Kararları.....	349
B. KONU BAKIMINDAN YETKİ KURALI.....	350
1. Bireysel Başvuruya Konu Hak ve Hürriyetler	352
a. AİHS ve Ek Protokollerde Tanımlanan Anayasa'da Korunan Temel Haklar Kavramı ve Ek 4. Numaralı Protokole Dair Özel Durum	362
b. AİHS ve Ek Protokollerde Yer Alan Güvenceleri Aşan Standartların AYM Tarafından Kabulü Sorunu...	370
c. AİHM İçtihatları ile Anayasa Hükümlerinin Çatışması Sorunu	373
d. Temel Hak ve Hürriyetler Arasında Hiyerarşi Sorunu..	375

e. Adil Yargılanma Hakkının Kapsamı Bakımından İnceleme.....	378
2. Bireysel Başvuruya Konu İşlem ve Eylemler.....	389
a. Kamu Gücü Kavramı.....	389
b. İhlal Kavramı ve Türleri	395
3. Bireysel Başvuruya Konu Olamayacak İşlemler	400
a. Yasama İşlemleri.....	401
i. Kanun.....	404
ii. Parlamento Kararı	414
iii. Yasama Organının İsimsiz İşlemleri ile İdari Nitelikli İşlemleri	418
b. Düzenleyici İdari İşlemler	421
c. Anayasa Mahkemesi Kararları	431
d. Anayasa'nın Yargı Denetimi Dışı Bıraktığı İşlemler	435
i. Yüksek Seçim Kurulu Kararları	437
ii. Hâkimler ve Savcılar Kurulu Kararları.....	445
iii. Tahkim Kurulu Kararları	448
iv. Yüksek Askerî Şûra Kararları ve Sıkıyönetim Komutanının İşlemleri.....	454
v. Sayıştay Kararları.....	456
vi. Anayasa'da Kesin Olduğu Belirtilen Diğer Kararlar.....	459
C. YER BAKIMINDAN YETKİ KURALI.....	460
D. ZAMAN BAKIMINDAN YETKİ KURALI	465
1. Genel İlkeler.....	465
2. Kuralın Özel Durumlara Uygulanması	469
a. Hukuk Davaları Bakımından	472
b. Ceza Davaları Bakımından	477
i. Tutukluluk Kararları Bakımından	480
ii. 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerin Yargılanması Hakkında Kanun Bakımından	483
iii. Ceza Yargılamasında Süregelen İhlaller.....	484
c. İdari Davalar Bakımından.....	485
d. Askeri Davalar Bakımından.....	487

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİREYSEL BAŞVURUDA USULE
İLİŞKİN DİĞER KABUL EDİLEBİLİRLİK
KRİTERLERİ

I. BAŞVURU YOLLARININ TÜKETİLMESİ KURALI	491
A. AMACI.....	496
1. Genel Olarak.....	496
2. İncillik İlkesi.....	497
B. GENEL PRENSİPLER	499
1. İdari ve Yargısal Yolların Tamamının Tüketilmesi Gerekliliği	499
2. Başvuru Yollarının Mevcut (Ulaşılabilir) ve Makul Başarı Şansı Sunması Gerekliliği.....	504
3. Etkisiz ve Yetersiz Başvuru Yollarının Tüketilmek Zorunda Olunmadığı	509
4. Başvuruda Belirtilen Şikâyetlerin Özü İtibariyle Daha Önce İleri Sürülmesi Gerekliliği	518
5. Tüketilmesi Gerekli Yargısal Yollar İçin Öngörülen Usul Kurallarına Uyma Zorunluluğu.....	521
6. Aynı Amacı Taşıyan Başvuru Yollarından Tümünü Tüketme Gerekliliği Bulunmaması	524
7. Temel Hakların Korunmasına Yönelik Diğer Kurullara Başvurma Yükümlülüğü Bulunmaması.....	526
a. Kamu Denetçiliği Kurumu	527
b. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu.....	529
c. Meclis Dilekçe Komisyonu ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu.....	531
8. İç Hukukta Oluşturulan Tazmin Komisyonları	532
a. 6384 sayılı Kanun ile Kurulmuş İnsan Hakları Tazminat Komisyonu	533

b.	5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkında Kanun ile Kurulan Zarar Tespit Komisyonları	537
c.	685 sayılı Olağanüstü Hal Kanun Hükmünde Kararnamesi ile Kurulan Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu	541
C.	AYRI YARGILAMA KOLLARINDA KURALIN UYGULANMASI.....	545
1.	Hukuk Yargılamalarında Tüketilmesi Gerekli Kanun Yolları	545
2.	Ceza Yargılamalarında Tüketilmesi Gerekli Kanun Yolları	552
a.	Gözaltı Süresinin Uzunluğu ve Yasallığına İlişkin Başvurular	559
b.	Uzun Tutukluluğa İlişkin Başvurular.....	561
c.	Kişinin Manevi Varlığına Müdahalelere İlişkin Başvurular	563
3.	İdari Yargılamalarda Tüketilmesi Gerekli Kanun Yolları....	563
4.	Askeri Yargılamalarda Tüketilmesi Gerekli Kanun Yolları	571
II.	BAŞVURU SÜRESİ.....	572
A.	GENEL PRENSİPLER	573
1.	Bireysel Başvuru Süresinin Amacı	573
2.	Başvuru Süresinin Uzunluğu ve Hukuki Niteliği	574
3.	Sürenin Başlangıcında ve Sona Ermesinde Esas Alınması Gereken Tarih	576
4.	Bireysel Başvuruda Mazeret	585
a.	Tanımı-Kapsamı ve Şartları.....	585
b.	Mazeret Beyanında Bulunacak Kimseler ve Mazeret Sebepleri	589
c.	Mazeret Talebinin İncelenmesi.....	594
B.	AİHM'YE BAŞVURUDA ALTI AY SÜRE KURALI.....	595
1.	Altı Ay Süresinin Başlangıcı ve Sona Ermesi	597

2. Altı Ay Başvuru Süresinin Hesaplanmasında Özel Durumlar.....	603
III. İSİMSİZ BAŞVURULAR.....	607
IV. AYNI İÇERİKTEKİ BAŞVURULAR.....	610
A. ÖZÜ İTİBARIYLA ANAYASA MAHKEMESİ'NE BAŞVURULMUŞ VE MAHKEME TARAFINDAN KARAR VERİLMİŞ BAŞVURULAR.....	610
B. AİHM'YE FARKLI ZAMANLARDA SUNULMUŞ AYNI KONUDA BAŞVURULAR.....	611
V. BAŞVURU HAKKININ KÖTÜYE KULLANILMASI.....	612
SONUÇ	617
KAYNAKÇA	629